

**Анализ на ползи и разходи от законодателните
промени в системата на принудителното
изпълнение¹**

Автори: Мартин Димитров и Красен Станчев

Февруари 2005 г., София

¹ Този анализ беше изготвен, за да оцени ползите и разходите от проектозакона за “Частното изпълнение”

Съдържание

<i>БЛАГОДАРНОСТИ</i>	4
<i>ЦЕЛИ НА АНАЛИЗА НА ПОЛЗИ И РАЗХОДИ ОТ ПРОЕКТОЗАКОНА ЗА ЧАСТНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ</i>	5
<i>0. МЕТОДОЛОГИЯ</i>	5
I. СИСТЕМА НА ДЪРЖАВНИ СЪДИЯ-ИЗПЪЛНИТЕЛИ	6
1. <i>РАЗХОДИ ЗА ЗАПАЗВАНЕ НА СИСТЕМАТА</i>	6
1. <i>Регистрирани дела и сума на вземанията</i>	6
1.2. <i>Проблеми на отчитането</i>	6
1. 2. <i>Обхват и потенциал на системата</i>	7
1.3. <i>Стимули за използване на системата</i>	7
1.4. <i>Разходи поради неефективност (обща картина)</i>	8
1.5. <i>„Допълнителни” разходи поради неефективност (подробности)</i>	9
1.5.1. <i>Районирането</i>	9
1.5.2. <i>Дяволията на детайлите</i>	9
1.6. <i>Разходите на данъкоплатците за поддържане на сегашната система</i>	10
1.7. <i>Сегашната действаща система на частно изпълнение, основанията на нейната по-голяма ефективност</i>	11
1.8. <i>Някои международни сравнения</i>	12
1.9. <i>Верижна зависимост и заетост</i>	13
2. <i>ПОЛЗИ ОТ ЗАПАЗВАНЕ НА СИСТЕМАТА</i>	14
2.1. <i>Липса на разходи за реформа</i>	14
2.2. <i>Засилване на нерегламентирани играчи и мотивиране на реформи в бъдеще</i>	14
2.3. <i>Печелившите сегашни изпълнители</i>	14
2.4. <i>Загубата при „социалните” вземания</i>	15
II. СИСТЕМА НА ЧАСТНИ ИЗПЪЛНИТЕЛИ (СПОРЕД ПРОЕКТОЗАКОНА)	15
1. ПОЛЗИ	15
1.1. <i>Общо описание на ползите</i>	16
1.2. <i>Опит за квантифициране (околичествяване) на ползите</i>	17
1.3. <i>Затруднения при пресмятането на положителните фискални ефекти и опит за установяване на тези ефекти</i>	18
1.4. <i>Ефекти от въвеждането на система от частни изпълнители върху заетостта и растежа</i>	20
2. <i>РАЗХОДИ (ПО ПРЕХОДА КЪМ НОВИЯ МОДЕЛ СЪГЛАСНО ПРОЕКТОЗАКОНА)</i>	20
2.1. <i>Сгради и еднократни инвестиции</i>	20
2.2. <i>Персонал и разходи за персонал на саморегулиращите се органи</i> ..	20
2.3. <i>Персонал на новата система</i>	21
2.4. <i>Изисквани от закона първоначални инвестиции</i>	22
2.5. <i>Разходи по прехода и други непредвидени разходи на новата система</i>	22

III. ПОГЛЕД КЪМ ЕДНА АБСТРАКТНА АЛТЕРНАТИВНА СИСТЕМА.....	23
1. СИСТЕМА БЕЗ СЛУЖИТЕЛ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕТО.....	23
2. РАЗХОДИ И ПОЛЗИ ПРИ СИСТЕМА БЕЗ СЛУЖИТЕЛ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕТО.....	23
3. НЯКОИ КАЧЕСТВЕНИ СРАВНЕНИЯ МЕЖДУ РАЗЛИЧНИТЕ ПОДХОДИ.....	25
IV. ВЪЗМОЖНИ ПОДОБРЕНИЯ НА ПРЕДЛАГАНАТА СИСТЕМА.....	26
1. Стихийно приближаване на сегашния модел към алтернативния... 27	27
2. Възможни насоки на съзнателните подобрения.....	27
2.2. Правата на кредитора.	27
2.3. Обхват на процеса.....	28
2.4. Разходи по осъществяването на реформата.....	28
V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	28
СИСТЕМА ОТ ДЪРЖАВНИ СЪДИЯ - ИЗПЪЛНИТЕЛИ.....	29
ПОЛЗИ И РАЗХОДИ ПРИ СИСТЕМА ОТ ЧАСТНИ ИЗПЪЛНИТЕЛИ.....	29
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: СТАТИСТИКА НА ИЗПЪЛНИТЕЛНИТЕ ДЕЛА И СУМИТЕ ПО ТЯХ.	31
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: „СОЦИАЛНИ” ДЕЛА (ИЗДРЪЖКИ, ТРУДОВИ, ПРЕДАВАНЕ И СВИЖДАНЕ НА ДЕЦА) В НЯКОИ ТИПИЧНИ ГРАДОВЕ.....	31
ПРИЛОЖЕНИЕ 3: КАЗУСЪТ С БАНКОВАТА СИСТЕМА.....	33

Благодарности

Настоящият доклад е опит за оценка на ползите и разходите от реформата на принудителното изпълнение, които да послужат за обсъждане на най-добрия вариант за нейното осъществяване.

Авторите изказват своите благодарности на зам. министъра на правосъдието Миглена Тачева и сътрудниците на министерството, на зам. министъра на финансите Любомир Дацов, на административния персонал на Висшия съдебен съвет; на Съюза на съдиите; на съдия-изпълнителите, на банкери, лизингодатели и представители на фирми, занимаващи се с неизправни длъжници за това, че ни помогнаха в събирането на информация и се съгласиха да ги интервюираме. Отделно искаме да отбележим готовността на: адвокат Александър Кашъмов от Програма Достъп до информация да коментира наши идеи по всяко време на денонощието, на колегите си от Института за пазарна икономика – Димитър Чобанов, Георги Ангелов и Светла Костадинова за проверка на текстовете и оценките и подготовката на част от материалите; на Георги Ганев от Центъра за либерални стратегии за неговите ценни препоръки и на Правната инициатива за Централна Европа и Евразия на Американската асоциация на юристите (АВА/СЕЕЛ) за предоставената ни информация. Благодарим също и на екипа на “Проект за реформа на търговското право” на Американската агенция за международно развитие.

Признателни сме и на хората, които ни помогнаха да вникнем в детайлите на подобни скорошни реформи в Естония и Полша – Меелис Атонен, член Икономическата комисия на парламента на Естония и юриста Артур Новицки от консултантската фирма УНИЛОБ във Варшава

Отговорността за съдържанието на доклада е изцяло наша.

Цели на анализа на ползи и разходи от проектозакона за частното изпълнение

Целта на доклада е да разработи аргументирана оценка на ползите и разходите от планираната реформа, като ги изрази по възможност в квантифицирана (околичествена) форма и да предложи на застъпниците на реформата, представителните организации на деловите среди и заинтересованата общественост изобщо информация за сегашното състояние и възможното бъдеще на системата на принудителното изпълнение в страната.

0. Методология

0.1. Въпреки че реформи от рода на тази, която се предлага в момента в България са правени и в други страни и често се е прибягвало до усъвършенстване на вече реформирани системи на принудително изпълнение, ние не открихме лесно достъпен пример за анализ като този, който предприемаме тук.

Затова се налага да уточним някои понятия и подходи.

0.2. Под «ползи» ние разбираме предсказуеми, разпознаваеми и значими според контекста положителни резултати от приемането и прилагането на планираните реформи. Те могат да бъдат както количествени, така и качествени. Където е възможно, ние се опитваме да дадем количествен и паричен израз на ползи. Когато това не е възможно – поради липса на информация или естеството на материята – ние привеждаме списък и обяснение на ползите.

0.3. Очевидно същите определения и изисквания важат *mutatis mutandis* и за понятието „разходи”.

Оценката на ползите и разходите в нашия конкретен случай има смисъл само в средно (над една година) и дългосрочен аспект (над три години). За оценките в дългосрочен аспект ние ползваме класическата методика на изчисляване на нетна настояща стойност, като параметрите се уговарят на място. За отправна точка в стопанските сметки ние взимаме статистиката за 2003 г., ако не е изрично уговорено друго.

0.5 При оценката на разходите ние се опитваме да преценим разходите за съобразяване, алтернативните начини на решаване на проблемите на изпълнението и разходите по приложение на планираните реформи. Такова е изискването на Закона за нормативните актове и такива са изискванията на Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност. Обръщаме специално внимание на разходите за преход към нова система на принудителното изпълнение, основана и регламентираща частното изпълнение.

0.6. Където е възможно, посочваме кой губи, кой печели и кой плаща сметката за планираните реформи.

0.7. И методиката за анализ на ползи и разходи, и здравият разум изискват съотношението на ползите към разходите да отчита и алтернативната цена и алтернативните възможности за решаване на същите проблеми – състоянието, възможно недействително и идеализирано, при което по друг начин и при по-ниски разходи се постигат същите или подобни ефекти.

За целта ние конструираме такова състояние и сравняваме планираните реформи с него. Това ни позволява по-ясно да откروим въпросите, на които трябва да отговори реформата.

Източниците и конкретните допускания се доизясняват в конкретните контексти.

I. Система на държавни съдия-изпълнители

1. Разходи за запазване на системата

1. Регистрирани дела и сума на вземанията

1.1. За периода 2001 г. до средата на 2004 г. се натрупват около 15 хиляди нови висящи дела за събиране на вземания², така общият им брой нараства до 375 693.³

Въпреки че голямата част от тези висящи дела са натрупани преди 2000 г., данните за периода след тази година показват, че системата продължава да натрупва нови случаи на “висящност”.

1.1.1. Общата сума на висящите дела е около 1,7 млрд. лева.⁴

Това са средства, записани като изискуеми по регистрираните дела. Те включват само тези просрочени задължения, които са потърсени по съдебен ред. Извън тях има ресурс, който или се изисква по извън-съдебни способи, или бива “забравен”. Той е в полза на длъжниците и ние се опитваме да го оценим по-долу.

1.2. Проблеми на отчитането

1.2.1. Според изчисленията на Българската стопанска камара (БСК)⁵, изнесени в пресата⁶, общата сума на просрочените фирмени задължения е 7 млрд. лева към края на 2002⁷. Те са пресметнати по сумираните отчети на фирмите,

² Виж Приложение 1

³ От броя на делата е изваден този на вече приключилите, оттук и разликата между тази цифра и броя на делата, цитиран в пресата.

⁴ Източник на всички данни за броя и обхвата на делата за изпълнение е Министерството на правосъдието. Ние благодарим на зам. министър Тачева и на администрацията на Висшия съдебен съвет за съдействието при събирането на информация.

⁵ Благодарим на председателя на БСК, който, за целите на този доклад, ни обясни методиката, по която неговият екип е стигнал до тези оценки.

⁶ Виж Становище на БИБА, БСК, БТПП и Съюза на работодателите и съпътстващи материали, например: Мара Георгиева. Бизнесът иска частно принудително изпълнение. *Капитал*, 15-21 януари 2005 г., с. 22.

⁷ Съгласно търговското право и здравия смисъл всяко предприятие е съвкупност от права и задължения, ние допускаме – както и колегите от БСК, че “задълженията” са притезания, които потенциално подлежат на принудително изпълнение; обстоятелството, че те се появяват в отчетите за приходи и разходи на предприятията не променя това разбиране.

представени в Националния статистически институт (НСИ). Тук не са включени едноличните търговци. Идеята на БСК вероятно е, че техните вземания са трудно проверими и по отделно трудно квантифицируеми (околичествими) и едва ли подлежат на точно изразяване в пари (без специално изследване). За пълното разпознаване на тези вземания е необходимо именно такова специално изследване. Ние обръщаме внимание на тази особеност на съществуващата статистика, защото в изчисленията, приведени по-долу, обемът на тези вземания не е отчетен. Иначе казано, премахването на несъвършенствата на съществуващото принудително изпълнение има по-голям потенциал от положителни въздействия от онзи, който е непосредствено разпознат от отчетите, регистрирания доход и статистиката. (За целите на оценката на ползите и разходите от промяна в сегашната система няма значение дали сумата на вземанията е завишена: обстоятелството че са отчетени дадени суми, предполага възможност за проверка от данъчните и другите контролни органи.)

1. 2. Обхват и потенциал на системата

1.2.1. Разликата между 7 млрд. и 1,7 млрд. лева, т.е. 5,3 милиарда, е долният праг (минимума) на сумата на вземанията, които са останали извън сегашната система на държавния съдия-изпълнител. Макар и да е ясно, че не всички вземания могат да попаднат в обсега на дейността на държавните съдии-изпълнители и/или да станат отговорност на частни изпълнители, сумата от 5,3 милиарда е неизползваният минимален потенциал на системата на принудителното изпълнение. Това е обемът работа, постижим при подобряване ефективността на събирането на вземанията.

За периода от 2001 г. до средата на 2004 г. като сума са натрупани нови около 714 милиона лева по „висящи” (регистрирани) дела, т.е. само регистрираните дела са около 2% от БВП за 2003 г.⁸

1.2.2. Ако сегашната система се запази, през следващите пет години прогнозираме натрупването на нови „висящи” регистрирани дела на обща стойност около 1 милиард лева. Това означава, че сумата само на регистрираните дела за пет години ще се удвои, а като дял от БВП ще бъде между 2,5 и 3%. Ръстът на просрочените задължения е приблизително равен на ръста на регистрираните дела. Това са 0.6% от целия БВП създаден за тези три години и половина

Тази прогноза е консервативна. Тя не отчита потенциалното нарастване на бизнес активността вследствие на предстоящото членството в ЕС и други фактори, които би трябвало да водят до допълнително нарастване на незавършените изпълнения (ако системата остане непроменена).

1.3. Стимули за използване на системата

1.3.1. Според изследване на Института за пазарна икономика на стимулите за неформално стопанско поведение в България, Сърбия и Черна Гора и Румъния, през средата на 2003 г. 42% от интервюираните фирми в България изобщо не

⁸ Данните за 2004 подлежат на събиране и уточняване.

използват съда за гарантиране изпълнението на договорите⁹. Всички фирми, които не използват съда твърдят, че работят изключително (над 90%) с познати контрагенти, а фирмите, които посочват, че използват съда за гарантиране изпълнението на договорите, работят предимно (над 80%) с широк кръг от фирми, които не определят като познати. Разходите за гарантиране на договорите през съда са значителни, много фирми избягват съдебната процедура като работят с ограничен кръг познати фирми. Ако системата започне да работи по-ефективно, ще се намалят разходите по сделките, средствата ще отидат в ръцете на правомерните им собственици и е възможно тяхното по-рационално използване, което е предпоставка за привличане на повече инвестиции и по-висок икономически растеж. (Тези ползи могат да бъдат измерени, но това изисква специално изследване.)

1.3.2. Интервютата, които проведохме с кредитори (банки и лизингови къщи) потвърдиха тази хипотеза: използват се всички възможни начини за решаване на

Вътрешната статистика на кредиторите, отчита че:

“при събиране на изискуеми вземания чрез стартиране на изпълнителното производство се наблюдава постоянно ниско ниво на възвращаемост на отпуснатите кредити. Това води до големи загуби. Ето защо винаги нашата първа цел е избягването на съдебни процедури и намиране на алтернативни (по-гъвкави) начини за уреждане на кредитните проблеми.”

спорове и събиране на вземания без съдия-изпълнител.

1.3.3. Кредиторите освен това са единодушни, че „проблем при събирането на изискуеми вземания е настоящото положение на съдия-изпълнителите; те са изключително незаинтересовани от резултата на своята дейност, не са ангажирани с никаква отговорност.” Държавните изпълнители имат монополна позиция и нямат стимули да повишават квалификацията си и да събират бързо вземанията. Те получават заплата, която на практика не зависи от качеството на работата им.

С едно изречение: на страната на вискатателя, стимулите са за не използване на системата, на страната на съдия-изпълнителите стимулите са за незаинтересованост от защита на вискателя.

Резултатът е, най-общо казано, че системата на принудителното изпълнение не изпълнява целите, за които е създадена.

1.4. Разходи поради неефективност (обща картина)

1.4.1. Очевидно е, че оценката на ефективността може да има два израза.

Като неефективност в тесен (ведомствен) смисъл тя е равна на неосъществения интерес на вискателя, отчетен от самата система към днешна дата – т.е. 1,7 милиарда лева. В перспектива от пет години разходите поради неефективност ще са по наши оценки най-малко 2,7 милиарда лева.

1.4.2. Освен това съществува и обща неефективност, т.е. неефективност от гледна точка на икономиката, на финансите на отделните фирми и домакинства. Към днешна дата, без отчитане на пълния ефект върху домакинствата, тази

⁹ За повече информация - http://www.ime.bg/pdf_docs/papers/Overall_Report_IME_final.doc

обща неефективност е равна на около 7 милиарда лева. След пет години, паричният израз на неефективността ще бъде 10-11 милиарда.

1.5. „Допълнителни” разходи поради неефективност (подробности)

1.5.1. Районирането

Обстоятелството, че съдиите-изпълнители според сегашната уредба отговарят за точно определен район увеличава разходите по събиране на вземанията: кредиторът е принуден да пътува из страната и да търси и договаря условия с различни съдия - изпълнители, когато длъжниците са от различни райони¹⁰.

В определени случаи (техният брой не може да бъде установен без специално изследване) процедурата допълнително се удължава или поради близост между местния съдия-изпълнител и местните длъжници, или поради страх съдия-изпълнителите да събират вземанията си от определени длъжници.

1.5.1.1. Големите кредитори са принудени да установят по-тесни връзки със съдия -изпълнител, което създава условия на взаимна зависимост. При това положение съдия-изпълнителите имат ясен интерес да работят предимно за големи кредитори, което означава, че в сегашната система, така наречените по-дребни кредитори в много случаи получават по-лошо обслужване.

1.5.1.2. Допълнителни проблеми произтичат и от неравнопоставеността на “държавата” и частните корпорации и лица като взискатели и длъжници. Нашите кореспонденти са категорични (а това е видно и от законодателството), че “държавата” има предимство: притезанията към нея са като правило отлагаеми, а нейните притезания не са и имат предимство пред тези на останалите субекти и тази особеност влияе върху ефективността и скоростта на процеса. За въздействието на това обстоятелство е нужно специално изследване.

1.5.1.3. Не съществува единен регистър на изпълнителните производства. Това налага разходи по набирането на информация. Регистрите, които могат да бъдат в помощ на изпълнителното производство – този на БНБ, на неизрядни данъкоплатци, на НОИ, на частното бюро за кредитна информация – едва прохождат, техните цени и процедури засега не са напълно ясни. При нашите изчисления ние се абстрахираме от тези разходи.

1.5.2. Дяволията на детайлите

1.5.2.1. Това води до допълнителни разходи, които също са трудно калкулируеми. По презумпция държавният съдия-изпълнител не би трябвало да има „странична работа”. Това се смята за едно от предимствата на съществуващата система. Но две обстоятелства създават противоречиви стимули:

а) за определен тип „социални” вземания (издръжки, трудови и пр.) на практика не се дължат такси;

¹⁰ В проведените от нас интервюта беше подчертано, че кредиторите изпитват допълнителни разходи, защото за всяко дело работят минимум по двама високо платени служители, разходи за командировки и др., стойността на събирането на всяко изискуемо вземане нараства допълнително, което е винаги за сметка на кредитора (банката).

- б) за събиране на корпоративни вземания има материален стимул и престиж;
- в) за държавни и общински вземания има припокриване на функциите с други държавни служители и общо разбиране на държавата като предимствен кредитор.

Това стечение на обстоятелствата води до нарастване на стимулите за по-интензивна работа на държавните съдия-изпълнители по «б» и не толкова интензивна работа за другите вземания.

Това са стимули за обвързване на определени изпълнители с определени взискатели (поне за определена територия). Търсенето на „услугата“ принудително изпълнение е голямо, фактически добрите съдии - изпълнители са изкусени да работят частно, за да бъдат оценени според качеството и ефективността на своята дейност. Държавната система фактически мотивира недържавна работа.

1.5.3. През 2003 г. средномесечният брой на извършени изпълнителни действия за страната от един съдия-изпълнител е шест. Това прави по едно изпълнително действие на 3,7 работни дена. При средна (нетна) заплата от 750 лева на съдия - изпълнител средната цена на едно изпълнително действие е 125 лв., което се явява доста по-високо от цените на сравнимите адвокатски услуги или услугите на нотариусите.

Ако отнесем съвкупният разход за издръжка на съдия - изпълнител (а не само нетната заплата) от 4 500 лв. към средномесечният разход от шест изпълнителни действия се получава значителният разход от 750 лв. за изпълнително действие.

! Най-близките по сложност до действието „призоваване“ (на съдия изпълнителя) е съставяната от нотариусите „нотариална покана“ и адвокатската услуга „писмена консултация“ (а също и “справка в учреждение”). Според съответните наредби и практика, **минималната** цена на адвоката би била около 20 лева, а цената по съставянето на нотариалната покана е 15 лева, а на предоставянето ѝ на поканения – 20 лева.

Цената на действията на съдия - изпълнителя е „естествено“ по-висока: при адвоката и нотариуса клиентите отиват по собствено желание, докато действията по изпълнението са „принудителни“.

Важната разлика обаче е в принципа: при адвокатите и нотариусите потребителят плаща, при сегашната система на финансиране на съдиите - изпълнители разходите и загубите се „национализират“, а „печалбите“ се приватизират – във вид на не осъществяване на действията или като нерегламентирано частно изпълнение.

1.6. Разходите на данъкоплатците за поддържане на сегашната система

1.6.1. Освен това статистиката за някои съдии показва извършено само едно средномесечно изпълнително действие, което е добър измерител за ниска ефективност. В допълнение към казаното, трябва да се отчете и обстоятелството, че един съдия (не задължително изпълнител) струва на месец¹¹

¹¹ На наше запитване до Висшия съдебен съвет ни бе отговорено, че средномесечните разходи за издръжка на съдия-изпълнител възлизат на 1 764 лв. Според предложената разбивка обаче, става ясно, че тези разходи не включват капиталовите (сгради, ремонти, почивни станции и др.). При

около 4 500 лева.¹² Сумарните разходи на данъкоплатеца за всички съществуващи съдии - изпълнители през 2004 г. е 13 554 000 лева¹³. Приходите от такси, изплащани от взискателите, за да функционира сегашната система, не са известни. Въпросните 13,5 милиона са разходи, които „минават“ през държавния бюджет. Фактическите разходи са много по-големи. При рейтинг на събираемостта 50 на сто¹⁴, скритият разход на обществото¹⁵ само на отчетените от министерство на правосъдието висящи дела към днешна дата е 850 000 000 лева, което всъщност се явява полза от сегашната система за изпълнители и длъжници. Тя никъде не е регламентирана.

Пресмятането обаче на нетните обществени разходи е доста проблематично: самото забавяне на изпълнението е различно за различните стопански дейтели и отрасли.

Освен от бюджета, разходите за принудително изпълнението у нас се покриват от кредитора и косвено (имайки предвид времето за събиране на дълга), и пряко. Така например при издаване на изпълнителен лист на несъдебно изпълнително основание се внася такса от 2% от интереса на взискателя, 1% се внася за опис и по 5 лева такси за всяко последващо действие

1.6.2. Въпреки този разход, държавните съдии - изпълнители често не разполагат с качествена капиталова база (повечето дори не притежават компютри), а и нямат каквито и да било стимули да закупят собствени такива.

1.7. Стимули за частно изпълнение в сега действащата държавна система

1.7.1. Както стана дума, системата съдържа стимули за частна работа на държавните съдии - изпълнители. Освен това търсенето на работата им е значително, процедурата – скъпа и неефективна. В определени случаи се създават стимули за работа с неформални или полу-формални притеснители (наричани от народа „мутри“), които според проведените от нас интервюта струват поне 10 - 15% от интереса и работят за суми над определен праг, например 30-50 000 лева. (При по-големи суми процентът естествено намалява.) Оказва се, че неефективната държавна система създава пазар за обществено по-ефективната “притеснителна система”. Детайлите¹⁶ не могат да бъдат известни без специално изследване, но обществената ефективност и тук произтича от факта, че не данъкоплатците, а потребителите плащат за този вид принудително изпълнение.

това положение ние считаме за по-достовърни данните, които получаваме при разделяне сумата за съдилищата на броя на съдиите (виж следващата бележка под черта).

¹² Тази сума я получаваме като разделим сумата за съдилищата според закона за държавния бюджет на Република България за 2004 на броя на съдиите. По-долу обсъждаме по-подробно какво тези суми означават за други разходи по прилагането на системата.

¹³ Не отчитаме тези държавните съдия изпълнители, кито работят и като съдии по вписванията.

¹⁴ Виж по-долу изследванията на Световната банка и международните сравнения.

¹⁵ Това са средствата, които то не събира от вземанията, макар преди това да е платило разхода през предоставените на правителството данъци. Този въпрос има и морална, и правна (в смисъл на доверие в правото, в управлението на закона) страна. Едно специално изследване би могло да остойности и тези ефекти.

¹⁶ Виж също I. 1.8.2.п по-долу.

1.8. Някои международни сравнения

1.8.1. Според данните от Световната банка срокът на събиране на вземане в България (от началото на процеса до събиране на вземането) е около 9 пъти по-дълъг в сравнение с Холандия, около три пъти по-дълъг отколкото в Естония и около два пъти по-продължителен в сравнение с по-богатите страни от ОИСР¹⁷. Въз основа на долната таблица можем да сравним разходите за събиране на вземанията в България със средните за ОИСР и със средни случаи (като разходи) – Холандия и Естония.

За целта превръщаме срока от 440 дни в парично изражение, приемайки за алтернативна норма на възвращаемост 30%¹⁸. Към полученото число прибавяме паричния разход според изчисленията на Световната банка и получаваме общ разход за изпълнение на договора.

Ако сега се върнем към разходите за икономиката, породени от неефективност на системата (виж по-горе, т. 1.4.2.) на принудителното изпълнение, можем да направим следния извод: макар равнището на националния доход на човек от населението в България да е средно поне 3 пъти по-ниско от равнището в ОИСР, страната си позволява поддържането на много по-скъпа и неефективна система на събиране на вземанията.

Съответно на направените допускания и според замерванията на Световната банка, събирането на вземания в България е повече от два пъти по-скъпо в сравнение с Естония и Холандия (едни добре функциониращи системи) и почти два пъти по-скъпо от страните членки на ОИСР, отнасящи се към категорията „страни с високи доходи”.

Изпълнение на договорите (Таблица 1)

	Брой процедури*	Време (дни)**	Разход (като % от дълга)***	Общ разход – време и пари (като % от дълга)
България	34	440	14	50
Естония	25	150	10.6	23
Холандия	22	48	17	21
Белгия	27	112	6.2	15.2
Франция	21	75	11.7	17.7
ОИСР: високи доходи	19	229	10.7	29.5

Източник: Doing Business Survey, Световна банка, собствени изчисления. Важно уточнение е, че приемаме, че заедно с въвеждането на частни изпълнители се приемат промените в ГПК за подобряване на процедурите.

* Индикаторът измерва броя на законовите процедури или съдебни правила, по време на съдебното събиране на вземания

¹⁷ Според проведените от нас интервюта при отпуснати кредити, чието **обезпечение е недвижима вещ**, се наблюдава **средна продължителност** на събирането на изискуемите вземания от **788 дни** (или 2 г. и три месеца), пресметната като време, изтекло от подаването на молба за образуване на изпълнително производство до момента на постъпване на парите (за погасяване на дълга).

¹⁸ Допускането е, че нормата е приблизително два пъти по-висока от лихвата по кредитите в България; придаваме тази стойност, за да отчетем фактора време и пропуснатите ползи. За другите страни приемаме същата норма, за да има сравнимост на резултатите.

** Индикаторът мери времето за разрешаване на спор в календарни дни, броено от момента на подаване на иска до събиране на вземането.

*** Индикаторът измерва официалните разходи на съдебната процедура, включително съдебните разходи, адвокатския хонорар.

1.8.2. Очевидно е, че при 50 на сто от изискуемия дълг комбиниран разход на сегашната система по неговото събиране, цените на алтернативните нерегламентирани посредници по принудителното изпълнение (т.нар. мутри, виж 1.5.5) са три пъти по-атрактивни. Иначе казано, което съществува, е възможно: в сегашната система ниската ефективност действа като стимул за разгръщане на нерегламентираното принудително изпълнение.

1.8.3. Ако сега се върнем към въпроса за разходите от неефективност, посочени в т. 1.4.1. и 1.4.2., общият разход по събиране на вземанията в абсолютни стойности би бил както е показано в Таблица 2.

Общи монетаризирани разходи на непроменената система(Таблица 2)

Година	Според отчетите на съдия - изпълнителите	% от БВП*	Като разход на икономиката	% от БВП**
2004	850 милиона лева	2.2 %	3,5 милиарда лева	9.2 %
2009	1,350 милиарда лева	2.4 %	5 - 5,5 милиарда лева	9.9 %

Източник: Министерство на правосъдието, БСК, собствени изчисления.

*Прогноза, **Собствена прогноза¹⁹.

1.9. Верижна зависимост и заетост

1.9.1. Ако разгледаме предисторията на безработицата в България, ще видим, че тя до голяма (от ¼ до 1/3) степен се корени в ликвидацията на губещи предприятия. Самата ликвидация бе осъществена на относително широка нога през 1999 г. и след това. Върху системата все още тегнат делата за вземания по трудови правоотношения в резултат на ликвидация. Най-общо те са следствие на просрочени задължения, несъстоятелност и ликвидация на държавните предприятия. През 1996 г. по пресмятания на Световната банка заетите в предприятия, подлежащи на ликвидация са около 100 000 души. От днешните 370 000 безработни около 50 000 са в това положение вследствие на ликвидацията, поради неефективност и невъзможност на осъществяване на договорите преди 1999 г.

Ние не знаем колко точно са тези безработни. Но знаем, че неефективността на системата по принудителното изпълнение е един от факторите, допринасящ за безработицата и това е основание за реформа. По-долу ние правим опит за пресмятане на положителните въздействия върху безработицата, които биха възникнали вследствие на въвеждането на частно изпълнение.

¹⁹ При оценката на дела на БВП ползваме прогнозите на Димитър Чобанов, комуто благодарим за съдействието.

2. Ползи от запазване на системата

2.1. Липса на разходи за реформа

2.1.1. Основната полза е спестяването на разходи по реформа на системата. Тези разходи са разгледани по-долу. Сравнението на различните алтернативи показва, че те са пренебрежимо малки в сравнение с очакваните ползи от въвеждането на система от частни изпълнители.

2.2. Засилване на нерегламентираните играчи и мотивиране на реформи в бъдеще

2.2.1. Поради стимулите за взаимно обвързване между държавните съдии - изпълнители и корпоративни възискатели, онези, които са включени в тези отношения имат предимство спрямо останали. Тези последните (вътрешни и външни инвеститори и ново навлизащи посредници по принудителното изпълнение) са поставени пред сериозни първоначални разходи за присъствие на „пазара”, които имат почти забранителен характер. Поради тази причина част от неформалните изпълнители („притеснители”, „мутри”) се насочват и към светлата част от пазара освен към криминализирани дейности (черната икономика).

Допусканията в тази област са рисковани, но една промяна на системата към законово регламентирано частно изпълнение ще измести част от „притеснителите” от „светлата” икономика.

В момента обаче и взаимно обвързаните корпоративни възискатели и държавни съдии - изпълнители, и частни неформални посредници по принудителното изпълнение са облагодетелствани. Техните услуги се търсят и няма изгледи това търсене да намалее. Ново възникващият бизнес и корпорациите, които нямат “приближен” държавен изпълнител са в по-неизгодна позиция.

2.2.2. Вътрешните напрежения в сега съществуващата система мотивират търсенето на извън съдебни начини на събиране на вземанията. Техните форми непрекъснато се обогатяват. В един идеален случай развитието на извън съдебните форми рано или късно ще наложи реформа. Тя може да бъде по-радикална от сега предлаганата, например възможно е изобщо да изчезне фигурата на специализирания (професионален) частен изпълнител и сегашната роля на държавния съдия - изпълнител да се изпълнява от сътрудничеството на адвокати, прокурори и полиция.²⁰ Ако това не се случи, след около пет години при натиск на търсенето от над 10 милиарда лева, реформата пак ще бъде направена.

2.3. Печелившите сегашни изпълнители

2.3.1. Единствените ясно изразени ползи от запазването на сегашната система ще бъдат за държавните съдия - изпълнители, които ще продължат да получават

²⁰ Подобна система в момента може да съществува и фактически действа в отношенията между лизингодател и лизингополучател.

заплата и ще запазят монополното си положение на регламентирания „пазар” на услуги по принудителното изпълнение при възнаграждение, което не зависи от свършената работа.

2.4. Загубата при „социалните” вземания

2.4.1 Илюзорно е разбирането, че в сегашната система малките кредитори получават добро обслужване и равен достъп. Напротив дори се стига до ситуацията, че едрите кредитори имат по-добър достъп, защото могат да поддържат неформални отношения с държавни съдия-изпълнители или имат ресурс да поддържат специален персонал за улесняване на принудителното изпълнение.

Както стана дума, стимулите в сегашната система са сбъркани. Това най-ясно си личи при т.нар. „социални дела”. За тях не се съберат такси, което е един вид награда за длъжника. Поради това няма и интерес от страна на съдия - изпълнителите. Принос към проблемите в тази област има неефективността и на други политики и институции, занимаващи се със заетост, социални помощи и др.

Статистиката на тези дела не е обработена, нито от Министерството на правосъдието, нито от онези, които не са съгласни с нея с аргумента, че сегашната система осигурява достъпа до правосъдие.

Ако това беше така, тези дела а) би трябвало да завършват и б) желаното е свършените дела да са повече от ново възникналите

Всъщност положението е точно обратното – ефективността е много ниска, а броят на делата се увеличава.

В Приложение 2 сме подбрали за илюстрация „социални дела” от:

- голям и среден град с ниска степен на безработица и относително висок доход;
- областен център със средни стопански и изпълнителски характеристики и областен център, силно пострадал от ликвидацията на губещи държавни предприятия;
- средно голям град със средни стопански показатели.

Навсякъде „социалните” изпълнителни дела (издръжка, трудови, предаване или свиждане на деца) бележат тенденция на нарастваща „висящност”.

Ако сравним тенденцията на нарастване на „висящите” „социални” дела с темпа на нарастване на всички случаи по изпълнение, така както те са дадени в таблиците по приложения 1 и 2, ще видим че несъбраните „социални” вземания нарастват между два и три пъти по-бързо от останалите вземания.

Тази особеност на сегашната система също е мотив за промяна и/или на търсене на решения, които да повишават ефикасността, включително по този вид дела.

II. Система на частни изпълнители (според проектозакона)

1. Ползи

1.1. Общо описание на ползите

1.1.1. Стимули за качествена работа. Възнаграждението ще зависи от свършената работа, което ще създаде стимули за подобряване на квалификацията, закупуване на качествено оборудване и наемане на помощен персонал.

1.1.2. Частична смяна на принципа на финансиране. От национализация на разходите и загубите, проектозаконът предвижда преминаване към административно определян ценоразпис, според който преобладаващата част от разходите ще се покриват според принципа „потребителят плаща“.

1.1.3. Промяна в стимулите и въвеждане на професионално достойнство (репутация) като механизъм на премахване на двойствеността на сегашната система. За разлика от държавната система при частните изпълнители репутацията ще бъде от съществено значение. В икономически и делови смисъл „репутацията“ се определя като залог за качество на услугата или стоката, който е изискуем, когато това качество не е предоставено, по време и/или след всяка сделка. Поддържането на добро име и практика ще създаде предпочитания към онези изпълнители, които постигат по-добри резултати. Те, както и в милионите практически наблюдаеми случаи на предлагани качествени услуги, ще се възползват от готовността на възискателя да плаща за по-добра услуга²¹. За разлика от съществуващата система, законопроектът въвежда стимули за по-добра работа и на частните изпълнители, и на оставащите държавни съдии - изпълнители, стимули, които в сегашната система или не съществуват, или са стимули за нейното избягване (виж т. I. 1.3.1.).

1.1.4 Специализация и конкуренция. Изпълнителите ще се специализират в дадени области, което ще намали транзакционните разходи и ще позволи по-бързи и по-евтини процедури. В резултат на това ще се получат икономии от мащаба, така че някои частни изпълнители ще се специализират в работа с по-бедни кредитори. Това вероятно ще обезсмисли дори частичното запазване на държавни изпълнители в определения от законопроекта срок. Така че при системата от частни изпълнители нашето очакване е по-бедните клиенти да получат по-добро обслужване в сравнение с това в държавната система.

1.1.5. Обща валидност на действията. Движението на капитали и хора е свободно в рамките на националната юрисдикция и *mutatis mutandis* в наднационален мащаб. Съответно е свободно и сключването на сделки. Сегашната районирана отговорност на съдиите - изпълнители противоречи на тази свобода и до голяма степен е причина за увеличаване на разходите по принудителното изпълнение, стимулира безотговорното поведение на длъжниците и понижава общата събираемост на вземанията и подронва авторитета на възискателите. Премахването на районирането ще засили конкуренцията и ще намали сделковите разходи. Кредиторите ще могат да се договарят с един изпълнител за длъжности в цялата страна, отделният изпълнител ще организира работата си по начин, който повишава ефективността. Това допълнително ще създаде стимули за специализация и ще засили конкуренцията.

²¹ Репутацията предизвиква желание да се плати за определено очаквано качество на дадена стока или услуга, като по този начин се спестят разходите за ориентация в тяхното многообразие и за избягване на риска от случайността на избора.

Предполагаме, че ако се запази районирането, това би довело до натиск за по-високи цени на услугите, защото ще се получи териториално ограничаване на специализацията.

1.1.6. Обща ефективност и намаляване на риска. На макроикономическо ниво намаляването на разходите за събиране на вземанията ще създаде условия за по-ниски разходи за правене на бизнес и привличане на повече инвестиции. Рисковете пред банковата система ще намалееят, защото вземанията ще се събират по-евтино. При това положение е логично да се каже, че въвеждането на частни изпълнители ще намали риска от проблеми в банковата и финансовата система на страната²².

1.1.7. Допълнителни структурни ползи. Намаляването на разходите по събиране на вземанията е вероятно да отнеме част от пазара на така наречените “мутри или притеснители”, защото частните изпълнители ще бъдат по-ефективни. След въвеждане на частните изпълнители вероятно пазарът за “притеснители” ще се ограничи до черната икономика и сделките без писмени договори. При сегашните нива на цени в този „подотрасъл” е вероятно и изместване на нерегламентираните посредници от светлия сектор на икономиката.

1.1.8. Положителни фискални ефекти. Държавата няма да издържа изпълнителите освен в ограничен кръг от случаи и места, където няма частни изпълнители. Според нас е твърде вероятно да се окаже, че въобще не е необходимо поддържането на държавни изпълнители. Така наречените социални дела ще бъдат поети от специализирани в подобни дейности частни изпълнители.

1.1.8.1. С подобряване ефикасността от събирането на вземанията ще нарасне обемът на работата и съответно приходите за държавата, събирани чрез различни данъци и такси. Хазната ще събира приходи от облагане на бизнес, който не би се случил при сегашната система, но би се случил при по-ниски разходи по изпълнението

1.1.9. Отчетност, прозрачност и възможности за усъвършенстване на системата. Камарата по изпълнението, частните изпълнители и другите органи на въвежданата с проектозакона система ще водят прозрачно счетоводство, за да поддържат репутацията на професията ще споделят информация. На тази основа се появява възможността за проверка на ефективността и усъвършенстване на системата.

1.2. Опит за квантифициране (околичествяване) на ползите

1.2.1. Ако приемем, че горните аргументи ще доведат до приближаване сроковете за събиране на вземанията до тези в Естония и/или Холандия²³ (виж таблица 1 и 2) можем да изчислим потенциала за намаляване разходите по събиране на вземанията²⁴.

Сравнение на запазване на сегашната система с различни модели на реформа (Таблица 3)

²² Виж приложение 4

²³ Избрахме Холандия и Естония по две причини. Първо, защото според нашите изчисления те представляват среден случай - като разход за събиране на вземанията и, второ, защото Естония е добър пример за ефективна система от частни изпълнители в бивша социалистическа страна.

²⁴ За получаване на пълния ефект е необходимо приемане на промените на ГПК за подобряване на процедурите.

	Общ разход (като % от дълга)	Висящи вземания – 1,7 милиарда лева (милиарди)	Рейтинг (% БВП 2004) на подобрене	Пълен потенциал – 7 милиарда лева (просрочените задължени)	Рейтинг (% БВП 2004) на подобрене за икономиката
Сегашна система (държавни съдия-изпълнители)	50	0,85	2.2%	3,5	9.2%
Вариант I (практиката в Естония)	23	0,391	1%	1,61	4.2%
Вариант II (практиката в Холандия)	21	0,357	0.9%	1,47	3.9%
Спестяване (вариант I спрямо старата система)		0,459	1.2%	1,89	5%
Спестяване (вариант II спрямо старата система)		0,493	1.3%	2,03	5.3%

Източник: Министерство на правосъдието, БСК, Световна банка и собствени изчисления.

Замисълът на квантифицирането (придаване на количествен израз) е очевиден. Ние предполагаме, че сценарият на сравнително наскоро осъществени реформи е възможен и за България. Затова и пресмятаме общия разход като процент от вземането и го прилагаме към двете оценки на сегашното положение – ведомствената и общо икономическата

Според направените изчисления, при Вариант I (практиката в Естония) висящите в момента вземания ще бъдат събрани срещу 459 милиона лева по-малко, а при Вариант II (практиката в Холандия) разходите за събиране на вземанията намалява с 493 милиона лева.

Ако приемем, че пълният потенциал на системата са просрочените от фирмите в момента около 7 милиард лева²⁵ (по споменатите данни на БСК), пресмятаме и съответното спестяване при събиране по съдебен ред. Така при пълният потенциал получаваме възможно спестяване от 1,89 милиарда лева при Вариант I и 2,03 милиарда лева. при Вариант II.

Отнесено към БВП потенциалът за спестяване е между 5 и 5,3% от БВП, което на практика означава по-ниски разходи за правене на бизнес и по-добър потенциал за икономически растеж²⁶.

1.3. Затруднения при пресмятането на положителните фискални ефекти и опит за установяване на тези ефекти

3.1. Разходите на сегашната система по принудително изпълнение и за работата на съдия - изпълнителите не се отчитат отделно от общите разходи за съдебната

²⁵ Това е консервативно допускане. Смятаме, че потенциала през следващите години ще достигне 10-11 млрд. лв.

²⁶ Виж приложение 4

система. В общите разходи на съдебната система детайлите са известни на Висшия съдебен съвет. Нашият опит показва, че ВСС и Министерството на правосъдието са готови да подпомагат опитите за оценка на ползи и разходи от реформата. За да се пресметнат приходите от такси, изплащани от възискателите, е необходимо време, което бе по-дълго от периода за подготовка на този анализ.

3.2. Някои положителни ефекти са все пак обозрими. Те идват най-вече от въвеждането на принципа „потребителят плаща“. Освен това положителните ефекти се разпределят по две направления:

- а) от спестени разходи на икономиката и „завърналия“ се ресурс в ръцете на онези, които по-добре го насочват за производство на благосъстояние.;
- б) от облагане на дейността на частните изпълнители.

За първото направление очевидният фискален ефект при предположение, че през първата година от функционирането на новата система половината от сега работещите съдии - изпълнители станат частни изпълнители и издръжката се запази като размер – спестените разходи за бюджета са равни на 6,5 милиона. Приходът от данъци засега не е известен, защото не е готова тарифата с цените за услугите на частните изпълнители.

За спекулациите по повод второто направление трябва да се отчете факта, че фискалната рамка е динамична. Предположенията могат да се градят на основата на сегашното номинално данъчно облагане – 40% от БВП.

Оценка на фискалните ефекти (Таблица 4)

	Висящи вземания – 1,7 милиарда лева (милиарди)	Пълен потенциал – 7 милиарда лева (просрочените задължени)	Обща оценка на фискалния ефект (-, 0, +)	Приход в бюджета при сегашно равнище на облагане (ведомствен и общ сценарий в милиони лева)
Сегашна система (държавни съдия- изпълнители)	0,85	3,5	0 или -	-
Вариант I (практиката в Естония)	0,391.	1,61	+	От 156,4 до 644
Вариант II (практиката в Холандия)	0,357	1,47	+	От 143,6 до 588
Спестяване (вариант I спрямо старата система)	0,459	1,89	+	От 183,6 до 756
Спестяване (вариант II спрямо старата система)	0,493	2,03	+	От 197 до 812

1.4. Ефекти от въвеждането на система от частни изпълнители върху заетостта и растежа

Според нашата оценка въвеждането на частни изпълнители ще доведе до общо спестяване между 5% и 9.2% от БВП. Този ефект ще настъпи поради по-ниски транзакционни разходи, които ще “върнат” несъбраните кредити в законните им притежатели (ефект на насърчаване на бизнес активността) и ще създадат условия за възникването на бизнес, който в условията на предишната система не би възникнал (възникване на нов бизнес). Смятаме че тези ефекти ще се изявяват напълно в рамките на период от около пет години.

Това ще създаде условия за създаване на нови работни места. Под нови работни места разбираме нарастване на общата заетост, което през последните години е отношение между нарастването на заетостта в частния сектор и намаляване на заетостта в държавния. Приблизителният размер на очакваните работни места, които ще бъдат създадени, може да се измери като разгледаме отношението между новосъздадените работни места и икономическия растеж за периода 2002-2004. За разглеждания период средногодишният реален растеж е около 5.3% (при прогноза от 5.3% за 2004 г.), а новосъздадените работни места средногодишно са около 49 хил. При това положение 1% нарастване на БВП води до около 10 хил. нови работни места.

Следвайки горната сметка прогнозираме, че системата от частни изпълнители ще доведе до създаването на между 50 хил. и 90 хил. нови работни места за период от около пет години. След този период по-добрата ефективност на събирането на вземанията ще продължи да спомага за създаването на работни места с по-умерен темп (след напасването на системата), който ние прогнозираме на около половината от първоначалния, тоест около 5-8 хил. новосъздадени работни места годишно.

2. Разходи (по прехода към новия модел съгласно проектозакона)

2.1. Сгради и еднократни инвестиции

2.1.2. Създаване на Камара по изпълнението, Съвет по изпълнението, Контролен съвет и Дисциплинарна комисия. След като държавата вменява задължението за създаване на тези институции е логично да предостави сграда за тези нужди. По наши изчисления подходящ офис би могъл да се закупи за около 250 - 300 000 евро или между 489 000 и 587 000 лева. Според нас една сграда ще бъде достатъчна за всички органи, защото те няма да заседават всеки ден, а освен това би могло в рамките на по-голям офис да има отделни помещения по институции и обща заседателна зала.

2.2. Персонал и разходи за персонал на саморегулиращите се органи

2.2.1. Финансирането на започването на работата на Камарата по изпълнението може да се окаже нещо като проблема за отношението между кокошката и яйцето: ако тя не функционира, не може да започне реформата; камарата се финансира от вноски на членовете, такси за услуги, дарения и завещания и

други източници (чл. 47 от проектозакона), но за да започне работа – камарата трябва да се финансира по някои от така посочените източници. Законопроектът не предлага решение на този въпрос, макар да са предвидени известни квази-фискални облекчения²⁷ Предполагайки, че този въпрос ще бъде решен, ние съставяме обща картина на разходите по следния начин.

Предполагаме, че Камарата по изпълнението и нейните органи ще работят при пълна натовареност за периода на промяна на системата. Това ще е период от около една година, ако съдим по опита на Естония и Полша. Хората, които ще заемат основните длъжности в нея вероятно ще са от средите на сега действащите съдии - изпълнители. Това ще са поне единадесет души. Към тях ще има помощен персонал от поне седем души. Вероятно е нито членовете на компетентните органи, нито техните сътрудници да поемат своите задължения при доход, по-малък от този, който те имат към момента на формиране на камарата и промяна на системата. За простота приемаме, че той ще бъде същият като сегашния. Това прави 226 000 лева разходи за заплати и осигуровки.

Също за простота приемаме, че в оборудването на едно работно място няма да има съществена разлика между компетентен и помощен персонал и че тези разходи също ще са сравними с настоящите. Т.е. ако извадим заплатите и осигуровките от общия бюджетен разход на месец на съдия - изпълнител (4 500 лева) получаваме 3 300 лева на работно място. За всичките работни места това прави около 60 000 лева.

Очакваме, че след тази една година Камарата ще започне да се самофинансира.

2.3. Персонал на новата система

2.3.1. Преходен период от три години, през който функционират и държавната и частната система. Според нас още през първата година около половината от държавните изпълнители ще се ориентират към частна практика. При това положение е логично държавата да не назначава нови държавни изпълнители, а останалите държавни да продължат да изпълняват задълженията си. През втората година очакванията са ни, че частните изпълнители ще бъдат добре организирани и не повече от 25% от първоначалните държавни изпълнители ще останат такива. След изтичане на преходния период може да се окаже, че въобще не са необходими държавни изпълнители, защото вероятно някои частни изпълнители ще се специализират в работа в едно или няколко по-малки населени места.

Разходи за заплати на държавните съдия - изпълнители по време на преходния период (Таблица 5)

Брой държавни съдия - изпълнители	Разход -първа година (лева)	Разход - втора година (лева)	Разход – трета година (лева)
120	6 480 000		
60		3 240 000	
60			3 240 000

- Допускаме, че заплащането за държавните изпълнители се запазва на същите нива.

²⁷ Виж § 15 от заключителните разпоредби.

- За дисконтов процент използваме 10%. Това е осредненият процент на средната лихва по кредитите над една година и по депозитите над една година в България.

Нетната настояща стойност на разхода за преходния период от три години е 12,1 млн. лв.

2.4. Изисквани от закона първоначални инвестиции

2.4.1. Съгласно проектозакона частният изпълнител трябва да разполага с изпълнителна кантора от две или повече функционално обособени помещения, които гарантират съхранението на архива. Според нашето очакване, макар и частично, либерализирането на пазара е вероятно да удвои броя на изпълнителите до около 500. Средният разход за големите градове в България за наемането на две обособени стаи е около 200 евро²⁸. При това положение годишният разход ще възлиза на $500 \times 12 \times 200 = 1,2$ милиона евро или около 2,35 милиона лева.

2.5. Разходи по прехода и други непредвидени разходи на новата система

2.5.1. Всички разходи, описани в т. II. 2.1 – 2.4 от проектозакона следва да се предвидят.

Еднократни разходи за прехода²⁹ (Таблица 6)

Разход	Сума
Сграда	538 000
Заплати и оборудване (Камарата)	286 000
Кантори (Наем)	2 350 000
Всичко	3 174 000

Ако към тези еднократни (при положение, че заплатите на служителите на Камарата след първата година се формират от собствени източници) разходи добавим разхода за оставащите съдии - изпълнители на държавна служба за периода от три години получаваме общи разходи за преход от 15,274 милиона лева.

2.5.2. В преходния период е важен и факторът време, който може да бъде наложен от необходимостта новите частни изпълнители да отговорят на изискванията на този и други закони. Следните няколко хипотетични казуса изискват специално внимание:

- Преходните и заключителните разпоредби предвиждат свикване на Камарата в срок от три месеца от датата на приемането на закона – не е ясно дали дотогава ново учредяващата се камара ще може да функционира;

²⁸ Консултирахме се с агенция за недвижими имоти.

²⁹ Възможно е да се очаква помощ от международни донори за финансиране на тези разходи или на част от тях, но такива тук не сме включили.

- Учредителното събрание на Камарата ще трябва да приеме бюджет за работата си до края на текущата година – не е посочено какъв е източникът на средства в този бюджет;
- Частните изпълнители, поради естеството на своята работа, се превръщат в администратор на лични данни по смисъла на закона за защита на личните данни; ако няма общо решаване на този техен статут, времето за самостоятелната им регистрация като администратори лични данни ще забави периода на приложение на закона и на реформата като цяло.

Предполагаме, че този списък може да бъде продължен.

III. Поглед към една абстрактна алтернативна система

1. Система без служител по изпълнението

1.1. Алтернатива на съществуващата и предлаганата от проектозакона система на принудително изпълнение би била една въображаема система, в която няма специална фигура на изпълнителя – бил той съдебен или частен.

В тази система принудителното изпълнение би включвало следните роли при приблизително следната последователност:

- Кредиторът или упълномощено от него лице; то приготвя необходимите изпълнителни лист (листовете);
- Служител на съда, който подписва изпълнителните листове;
- Упълномощеното лице проверява длъжника и неговата собственост и обозначава собствеността, която е предмет на изпълнение;
- вискателят получава собственост и владение върху вещта – предмет на изпълнение;
- Местните органи на реда (полицията) запечатват собствеността и имат функцията за провеждане на търговете за нейната продажба; тази функция може да бъде и най-често бива договаряна с фирми, които специализират в такива търгове;
- Когато има съпротива от страна на длъжника или когато той не може да бъде намерен, местните органи на реда улесняват достъпа до собствеността и изпълнителните действия.

1.2. Условието за функциониране на тази система са:

- а) всички разходи се носят от длъжника;
- б) подписаният изпълнителен лист и вземането по изпълнителния лист не подлежат на оспорване, освен ако предварително не са задействани механизми за защита;
- в) тези механизми са създадени и работят добре;
- г) има надеждни регистри на движима и недвижима собственост и регистри на акционерите;
- д) регистрите на фирми са лесно достъпни;
- е) действат институции като кредитни бюра, рейтингови агенции и др. подобни, които позволяват предварителна оценка на партньорите по сделките.

2. Разходи и ползи при система без служител по изпълнението

2.1. Очевидните ползи от тази алтернативна система са следните.

(А) За държавния бюджет:

- отпадат както разходите по поддържане на сегашното положение 13,5 милиона лева, така и евентуалните еднократни разходи и изобщо разходи по-прехода 15,274 милиона (ако се приеме, че те се покриват от бюджета), т.е. няма разход за поддържане на системата и няма разход по прехода, макар да има реформа;
- не възникват нови разходи за участие на органите на реда в изпълнителния процес;
- намаляват се разходите на време за съда и прокуратурата, ако изпълнителните листове се подписват от служители на съда.

(Б) За взыскателните:

- отпадат част от разходите от неефективност на сегашната система, конкретните ползи зависят от качествата на собствената ориентация, преценка на контрагентите и клиентите и способността за преценка на риска;
- увеличава се скоростта на събирането на вземания.

(В) За обществото:

- данъкоплатците не финансират дейностите по изпълнение;
- броят на изпълнителите, тяхната специализация и възнаграждение се определят от търсенето;
- поради високата мобилност, всички казуси по изпълнението се решават по-добре, но най-много “печелят” сега най-губещите изпълнения – тези по т.нар. социални дела; конкуренцията и специализацията между оторизираните представители на различните видове кредитори очевидно ще доведе до използване на адвокатите по семейни и трудове дела в процеса на изпълнение;
- несъбраните вземания намират полето на своята използваемост, в зависимост от уменията на кредиторите да осъществяват правата си; положителни въздействия върху благосъстоянието и заетостта.

Освен ползите за бюджета, другите са трудно изчислими, доколкото крайната сума на положителните въздействия зависи от много фактори и от конкуренцията на взыскателите.

2.2. Разходите се разпределят както следва.

(А) За държавния бюджет:

- ако има увеличаване на участието на органите на реда в изпълнителния процес поради неговото интензифициране, възможно е то да бъде финансирано от такси за изпълнение.

(Б) За длъжниците:

- те покриват разходите по процеса и губят не малка част от абсолютната облага от 850 милиона, предоставена им от сегашната система;
- те би трябвало да загубят защитата, на която се радват при настоящето производство, освен ако не са своевременно записани за защита по специалния ред, споменат по-горе (III. 1.2.б.).

(В) За кредиторите:

- докато се преодолее натискът на първоначалното търсене на услуги по изпълнението, по-високите цени на пълномощниците ще бъдат покрити в не малка част от тях

- ще има увеличение на разходите за системи на обучение за оценка на клиенти и риск и ще финансират публични и частни регистри и информация.

(Г) За обществото:

- възможно е поскъпване на услугите адвокати и нотариуси.

3. Някои качествени сравнения между различните подходи

3.1. Таблицата в Приложение 1 показва, че през 2004 г. има ускорение на процеса през първите шест месеца на 2004 г.: приключилите дела са повече, а събраните за половин година суми са значително над 50% от сумите, събирани за половин година в предишни периоди, въпреки че общата дължима сума по „висящи дела” остава непроменена. Според някои оценки, броят на приключилите дела през 2004 г. е повече от два пъти по-голям. Интервюираните от нас съдии - изпълнители споменаха следните причини за тези подобрения:

- Подобряване на процедурите (въвеждане на срокове по изпълнението);
- Професионалната асоциация на съдия - изпълнителите играе значителна роля за подобряване на работата;
- Обсъждането на реформата действа стимулиращо.

Тези развития показват, първо, че основните идеи на предлаганата реформа – създаване на конкуренция и подобряване на процедурите – ще дадат положителен резултат, и второ, че тези реформи трябва да са по-дълбоки от усъвършенстването на процедурите.

3.2. Това е така, защото процедурните подобрения и морално-информационните дейности не решават някои от най-съществените проблеми на сегашната система:

1. „Социалните” дела, т.е. за издръжка на деца, свиждания и пр. и по трудови вземания продължават да се увеличават със значителни темпове;
2. Длъжникът се чувства защитен и това мнение се споделя от всички участници в процеса на принудително изпълнение, с които имахме възможност да разговаряме.
3. Стимулите за използване на нерегламентирани изпълнители не намаляват, защото:
 - сумите по „висящите изпълнителни дела” остават значителни,
 - значителен сегмент от междуфирмените задължения са просрочени,
 - остава непроменен начинът на финансиране,
 - конкуренцията между държавни съдии-изпълнители и фактически действащите частни изпълнители е нерегламентирана.

Очевидно е, че стимули за добро изпълнение не могат да възникнат единствено от изменения и усъвършенстване на процедурите.

Предполагаеми ползи при съществуващата, реформираната (според проектозакона) и абстрактна алтернативна система (Таблица 7)

Ползи	Държавни съдиите изпълнители	Държавни и частни съдии - изпълнители	Система без служители по изпълнението
Стимули за	Не присъстват	Налице	Налице

качествена работа			
Принцип на финансиране: потребителят плаща	Ограничено прилагане	Прилаган по отношение на не публичните вземания (възможност за разширяване обхвата и към публичните вземания)	Общо прилагане
Специализация и конкуренция	Присъства неформално, създава конфликт на интереси	Налице	Налице, но като специализация в рамките на адвокатската професия
Обхват	На практика не обслужва вземанията в полза на граждани за издръжка, трудови изпълнения и предаване и свиждане на деца	Възможност на разширяване на обхвата до всички вземания	Всички видове вземания
Фискални ефекти	Увеличаване на разходите	Стабилизиране и намаляване на бюджетните разходи и увеличаване на приходите	Премахване на особените разходи на бюджета по изпълнението, запазване на разходите на органите на реда и увеличаване на приходите
Отчетност и прозрачност	Затруднени, поради конфликт на интереси (поради обвързаност между изпълнителят и корпорации и нерегламентирани изпълнители)	Налице	Налице, но като част от общата отчетност на адвокатурата, органите на реда и съда
Разходи за реформата	Увеличаване на бюджетните разходи без реформа	Осъществяване на три-годишна реформа при сегашния бюджетен разход за една година	Цялостното прехвърляне на разходите върху възискателите
Възможности за усъвършенстване	Слаби, под натиска на обстоятелствата	Бързо подобряване на процеса, възможност за преценка и преглед на регламента след три години	Възможно е усъвършенстване без съществена регулативна намеса
Ограничаване на нерегламентираното изпълнение	Слаба вероятност	Висока вероятност	Висока вероятност

IV. Възможни подобрения на предлаганата система

1. Стихийно приближаване на сегашния модел към алтернативния

1.1. Държавата със сегашната система е поела отговорността за гарантиране на изпълнението на договорите. Това не противоречи на частното изпълнение. Но това означава, че правителството е отговорно както за ниската ефективност на завареното положение, така и за подобряването към по-евтино и бързо – което е едно и също – изпълнение. Има разходи по преодоляването на съпротивата на сегашните облагодетелствани от държавната система на съдия - изпълнители, които се противопоставят на реформата. Този разход трудно може да се оцени без специално изследване. Сравненията между абстрактния алтернативен модел и сега действащата система, от една страна, и – от друга – с предложения в законопроекта за частното изпълнение модел, позволяват да се открият по-ясно важни характеристики на промяната.

Най-общо казано, движението към реформа (включително към система без служител по изпълнението) може да се осъществява по два начина: стихийно (под натиска на обстоятелствата) и регламентирано (според изпитана стратегия).

1.2. Както показахме в част I-ва, сегашната система поражда много стимули за търсене на извън съдебно споразумение и подкрепа за изпълнението от нерегламентирани структури. Основанията на банките за такова поведение са видими от Приложение 3.

1.3. Споменахме още, че при отдаването на лизинг в случаите когато лизингополучателят не изпълнява задълженията си по договора лизингодателят може да постигне изпълнение по извън-съдебен ред. Тази процедура се доближава до абстрактния модел на изпълнение без служител по изпълнението.

2. Възможни насоки на съзнателните подобрения

2.1. Таблица 7 показва по линия на кои ползи абстрактният модел има предимства. Тук ние очертаваме насоките, по които може да настъпи усъвършенстване на ново-въвежданата система. Част от тях са залегнали в концепцията на законопроекта за изменение и допълнение на ГПК, част – в законопроекта за частното изпълнение, част са насоки, по които може да се работи за усъвършенстване на процедурите, сега или в бъдеще.

2.2. Правата на кредитора.

2.2.1. Изпълнителният лист като основание на процеса на принудителното изпълнение следва да се разглежда като необходимо и достатъчно основание за изпълнение на правата на кредитора, включително изпълнение върху вещи. Възможностите за обжалване и процедурно отлагане трябва да бъдат сведени до минимум.

2.2.2. Разходите по процеса следва да бъдат за сметка на длъжника.

2.2.3. Ускоряването на процеса при публичните продажби също е възможно. Редица инициативи, които сега се разгръщат и ще имат безусловно положително въздействие, като например кредитен регистър и отчетност на сделките с недвижими имоти, трябва да се имат предвид при обсъждането на тази материя.

2.3. Обхват на процеса

2.3.1. Горните бележки предполагат, че частното изпълнение ще се прилага при всички процедури по изпълнение, включително въвод във владение.

2.3.2. При сегашните особености на уредбата на вземания по чл. 82-86 от Семейния Кодекс и по повод трудови спорове при предприятия в ликвидация не се заплащат такси. Стана дума, че това е фактическа и демотивираща изпълнението привилегия на длъжника. Гарантирането на достъпа до правосъдие изисква събирането на такси за негова сметка.

2.3.3. Обсъжданите сега възможности за покриване на разходите по изпълнението предполагат допълнителни бюджетни разходи. Те не са най-рационалните. При въвеждане на частното изпълнение е възможно Камарата по изпълнението да предложи, например една година след началото на реформата, по-подходящ начин за покриване на тези разходи.

2.4. Разходи по осъществяването на реформата

2.4.1. Съществените разходи по прехода са по две линии:

- а) започването на работата на Камарата по изпълнението и
- б) изискванията, които проектозаконът поставя пред канцелариите и персонала на частните изпълнители.

По-горе (виж II, 2.2.1. и 2.5.2.) ние посочихме, че неразрешаването на въпроса с тези разходи конструира препятствие, подобно на проблема за кокошката и яйцето.

Възможните решения са следните:

а) отказ от създаването на специална камара, като частното изпълнение се приеме че е в обсега на отговорността на министъра на правосъдието, който регулира дейността на изпълнителите, а те самите са отговорни да финансират дейността си;³⁰

б) ако се приеме, че такава камара е необходима, законодателят да предвиди финансирането и от текущия бюджет на съдебната система, като се вземе предвид, че необходимите разходи, пресметнати на един съдия, са дадени в Таблица 6, а всички разходи за три години преходен период са оценени на 15,274 милиона лева;

в) Предоставяне на субсидия за частните изпълнители. Такива субсидии не се предвиждат за частните изпълнители за покриване на разходите в преходния период, както такива не са предвидени при скорошните реформи в Полша и Естония.

V. Заключение

От направеният анализ става ясно, че ползите от частните изпълнители многократно превишават разходите, което означава, че въвеждането на частни изпълнители ще намали разходите по сделките и ще бъде предпоставка за подобри условия за инвестиции (вътрешни и външни) и по-висок икономически растеж.

³⁰ Виж уредбата на Естония в Интернет:

http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?tyyp=SITE_ALL&ptyyp=I&m=000&query=Bailiff&nups.x=29&nups.y=10

Система от държавни съдия - изпълнители

Ползи	Разходи
Липса на разходи за реформа. Според нашите изчисления тези разходи са пренебрежимо малки в сравнение с очакваните ползи от въвеждането на частно изпълнение.	Нарастване на сумите по несъбраните вземания с около 714 млн. лв. от 2001 г. до средата на 2004 г.
Някои фирми имат отношения на взаимна обвързаност с държавни изпълнители, така че получават добро индивидуално обслужване. Проблемът е за всички останали.	Общата сума на висящите изпълнителни дела е 1,7 млрд. лв. или около 4.5% от БВП за 2004 г.
Единствените ясно изразени ползи от запазването на системата са за държавните изпълнители, които ще продължат да получават заплати и ще запазят монополната си позиция на пазара.	Ако сегашната система се запази предвиждаме натрупването на минимум още 1 млрд. лв. "висящи" изпълнителни дела през следващите пет години.
При сегашната система "дребните" кредитори получават лошо обслужване, така че е наивно да се мисли, че запазването на сегашната система е в техен интерес. Нарастването на "социалните" дела е добър пример за това.	Обстоятелството, че съдия-изпълнителите отговарят за определен район увеличава разходите по събиране на вземанията.
	В някои случаи процедурата се удължава допълнително или поради близост между местния съдия - изпълнител и местните длъжници или поради страх да се събират вземания от определени длъжници.
	Много фирми въобще не използват съда за гарантиране изпълнението на договорите поради неефективността на системата.
	Неработещата държавна система създава стимули за работа с неформални "притеснители" (мутри).
	Неефективното държавно изпълнение увеличава транзакционните разходи, което намалява инвестиционната активност и икономическия растеж.
	Сумарните разходи на данъкоплатците за поддържането на сегашната система възлизат на около 13,5 млн. лв.
	За сравнение системите за принудително изпълнение в Холандия и Естония са от два до три пъти по-ефективни.

Ползи и разходи при система от частни изпълнители

Ползи	Разходи
Стимули за качествена работа. Възнаграждението ще зависи от свършената работа, което ще създаде стимули за подобряване на квалификацията, закупуване на качествено оборудване и наемане на помощен персонал.	След като държавата изисква създаването на Камара по изпълнението, Съвет по изпълнението, Контролен съвет, и Дисциплинарна комисия е логично да предостави сграда за тези нужди. Според нас една сграда ще бъде достатъчна за всички институции. Според нас подходяща сграда би могла да се закупи за около 489-587 хил. лева. Оценяваме едногодишният разход за персонал и оборудване на около 286 хил. лв.
Пазарен механизъм за избор на доставчик на услугата "събиране на вземане" според цената и репутацията.	Според нас още през първата година от възприетия три годишен преходен период, около 50% от държавните изпълнители ще станат частни. През следващата година очакваме още 25% да преминат в частния сектор. Останалите 25% смятаме, че ще останат държавни през третата година. При това положение нетната настояща стойност на разхода за периода възлиза на 12,1 млн. лв.
Икономии от мащаба. Изпълнителите ще се специализират в дадени области, което ще намали транзакционните разходи и ще позволи по-бързи и по-евтини процедури.	Според проектозакона частният изпълнител трябва да разполага с изпълнителна кантора от две или повече обособени помещения. Допускайки 500 частни изпълнители определихме средния годишен разход за

	наем на около 2,35 млн. лв.
Премахването на районирането ще засили конкуренцията и ще намали разходите по сделките.	
На макроикономическо ниво намаляването на разходите за събиране на вземанията ще създаде условия за по-ниски разходи за правене на бизнес и привличане на повече инвестиции.	
Рисковете пред банковата система ще намалют, защото вземанията ще се събират по-евтино.	
Намаляването на разходите по събиране на вземанията е вероятно да отнеме част от пазара на така наречените “притеснители” (мутри).	
Държавата няма да издържа изпълнителите освен в ограничен кръг от случаи и места, където няма частни изпълнители.	
С подобряване ефикасността от събирането на вземанията ще нарасне обемът на работата и съответно приходите на държавата, събирани чрез различни данъци и такси.	
Според нашите изчисления и допускания възможното спестяване за икономиката от въвеждането на частни изпълнители варира между 500 млн. лв. и два милиарда лв.	

Приложение 1: Статистика на изпълнителните дела и сумите по тях

Несвършени дела	брой	сума	брой	сума	брой	сума	брой	сума
в края на годината	2001	2001	2002	2002	2003	2003	Юни.04	Юни.04
	360 750	985 123 802	367 315	1 682 347 264	377 968	1 677 395 242	375 693	1 699 431 086
Общ брой образувани дела	брой	сума	брой	сума	брой	сума	брой	сума
	2001	2001	2002	2002	2003	2003	Юни.04	Юни.04
	61 152	507 326 577	607 48	828 621 451	69 011	435 269 816	38 370	251 825 343
Свършени дела	брой	сума	брой	сума	брой	сума	брой	сума
събрана сума с лихва	2001	2001	2002	2002	2003	2003	Юни.04	Юни.04
	62 245	89 460 287	56 094	108 483 864	60 028	134 853 196	40 979	85 518 077

Източник: Министерство на правосъдието

Приложение 2: „Социални” дела (издръжки, трудови, предаване и свиждане на деца) в някои типични градове

София				
Несвършени дела	брой	сума	брой	сума
в края на годината	2003	2003	Юни.04	Юни.04
За издръжки	5193	6414391	5259	5649150
По трудови спорове	7007	18635509	7227	22518847
За предаване и свиждане на деца	608		672	
Видин				
Несвършени дела	брой	сума	брой	сума
в края на годината	2003	2003	Юни.04	Юни.04
За издръжки	627	3383	1287	2350
По трудови спорове	461	1338022	398	1427286
За предаване и свиждане на деца	2		1	
Ямбол				
Несвършени дела	брой	сума	брой	сума
в края на годината	2003	2003	Юни.04	Юни.04
За издръжки	684	196197	719	211944
По трудови спорове	13	3531646	1331	3700832
За предаване и свиждане на деца	98		101	
Севлиево				
Несвършени дела	брой	сума	брой	сума
в края на годината	2003	2003	Юни.04	Юни.04
За издръжки	443	42900	466	47873
По трудови спорове	365	620533	502	1071441
За предаване и свиждане на деца	57		57	
Карлово				
Несвършени дела	брой	сума	брой	сума

в края на годината	2003	2003	Юни.04	Юни.04
За издръжки	721	533922	742	599091
По трудови спорове	517	4441189	656	4584714
За предаване и свиждане на деца	72		74	

Източник: Министерство на правосъдието

Приложение 3: Казусът с банковата система

Банковата система като кредитор е в много особено положение. От една страна, в нея са натрупани изпълнение от преди реформирането; от друга – общата съвкупност на кредитите под наблюдение, нередовни и необслужвани не е повече 6% от всички кредити; от трета страна – възстановяването и разширяването на кредита е продукт на скорошно развитие, т.е. вътрешните система за оценка на риска не са тествани при реални сътресения и и не малка част от кредитите са “нови”.

Доколкото наредбите на БНБ изискват провизиране на риска, сумите фактически блокирани в банките за възможно изпълнение в бъдеще са около 800 милиона лева, а настоящата стойност на възможно несъбраните лихви за 5 години е около половин милиард.

Общо за банковата система (хил.лв.) - юни 2004 г.

Кредити	% от всички кредити	Сума	
Общо	100	14 550 727	
1. Редовни	94,57	13 760 623	
2. Под наблюдение	2,99	435 067	
3. Нередовни	0,52	75 663	
4. Необслужвани	1,92	279 374	
Провизии	2,74	398 690	
Сума* (2+3+4)			790 104
2% такса за принудително събиране			15 802
Натрупани лихви за забаване за 5г. (10%)			482 366
			1 288
Общо			272

Източник: БНБ, Търговските банки в България, Тримесечен бюлетин, Юни 2004 г.

Бележка: * Приемаме, че всички кредити освен редовните стават необслужвани и се провизират на 100%.

г.

Различните исторически проблеми на банките във връзка с принудителното изпълнение могат добре да се илюстрират от следния произволно избран списък казуси.

Казус (1) 1 - **исково производство** – обезпечение от **ипотека на жилищен имот и залог на машини** – времетраене на събирането на изискуеми кредити **2 375 дни**. – възвръщаемост **0%** - загуба при събирането на изискуемото вземане **100%**.

К2 - **исково производство** – обезпечение от **залог на машини и стоки** – времетраене на събирането на изискуеми кредити **2 259 дни**. – възвръщаемост **3,5%** - загуба при събирането на изискуемото вземане **96,5%**.

К3 - **исково производство** – обезпечение от **залог на стоки** – времетраене на събирането на изискуеми кредити **1 943 дни**. –

възвръщаемост **3.7%** - загуба при събирането на изискуемото вземане **96.3%**.

К4 - извън съдебни методи³¹ – обезпечение от тип „други” – времетраене на събирането на изискуеми кредити **24 дни**. – възвръщаемост **95,3%** - загуба при събирането на изискуемото вземане **4.7%**.

К5 - извън съдебни методи – обезпечение от **ипотека на производствени сгради съоръжения** – времетраене на събирането на изискуеми кредити **15 дни**. – възвръщаемост **97.6%** - загуба при събирането на изискуемото вземане **2.4%**.

Сравнени с общите условия, тези казуси ясно показват защо банките биха избрали и избират извън съдебните методи за осъществяване на своите права.

Приложение 4: Обхват на ползите от частното изпълнение

	Висящи изпълнения при държавната система	Несъбрани вземания извън съдебната система	Фирми и граждани, които работят само с познати фирми, ползват нерегламентирани изпълнители или други	Бизнес, който не може да възникне поради общите разходи
	1,7 милиарда лева	7 милиарда лева	Неизвестен обем	Неизвестен обем
Държавни съдия-изпълнители	Разходи за функциониране на държавната система 50% от 1,7 милиарда = 850 милиона	Ако тези вземания се съберат през сегашната система разходът би бил равен на - 50% от 7 милиарда = 3.5 милиарда	Проблем за сегашната система са стимулите за търсене на други начини за гарантиране на договорите	Проблем за държавната система са, че значителният размер на разходите спира възникването или разрастването на бизнес
Частни изпълнители	Считаме събирането на висящите изпълнения от 1,7 милиарда лева като минимален потенциал за частната система. При ефективност подобна на тази в Естония ще се реализира спестяване от 459 млн. лева	Ако тези несъбрани вземания се съберат от частни изпълнители (при ефективност подобно на Естония) спестените разходи за обществото ще възлизат на 1,89 милиарда лева в средносрочен период	Нерегламентираното изпълнение и други форми за гарантиране на договорите ще се използват по-малко, защото частното изпълнение ще бъде по-ефективно	Ще се създадат условия за нарастване на бизнес активността

Източник: Институт за пазарна икономика

³¹ Това са споразумения между банките и длъжниците, най-често за промяна на условията на погасяване на задълженията.